

EGYMÁSHOZ TÁNCOLÓ FALVAK

Apa és fia kettős portré: Horváth István és Horváth Etele

Vannak, akiket vet a sors ide-oda, nyughatatlanul, és vannak szerencsések, akik odaadhatják a szívüket mindjárt a szülőföldjüknek is. A népművelő Horváth István élete ez utóbbira példa. De példa arra is, hogy azért ez sem olyan egyszerű. Olyan örökség fölött gyámkodott fáradhatatlan szervezőmunkával, amelynek a lelkiét a szokásaitak őrző, táncoslábú sebényiek, a muzsikálni szerető vémméndiek adják.

Ezt a feladatot mára a fia, Etele vette át. A kérdés csak az, hány évtizedre van kimérve ennek a hagyománynak a hossza az egyre öregedő, generációit cserélő falvakban.

Hely is és egyelőre akarat is van ahhoz, hogy ez a kultúra tovább éljen: 1995-ben a vémméndi régi iskola szép, táncosokat is hívogató tornacsarnokkal, s a két épületet összekötő, emeletes szállodai szárnyal bővült. Beszélgetésünk ebben a – nyáron negyven vendégnek is szállást kínáló – tágas szárnyban zajlott, azon belül is a 15 ezer kötetet sorakoztató könyvtárban. Mint Etelelől megtudom, Vémméndnek nem kell garaszkodnia, nem kell bezárnia a moziját, aktív fúvószenekara, minden korosztályt pódiumra szólító táncegyüttese működnek, asszonykórusa van. Az ifjabbak számára itt a kultúrházban szerveztek hangszeres zenekortartást.

De Horváth István segítségével kalandozzunk egy kicsit a múltban. A friss beszédű, egyenes tartású, tréfát értő emberről kevesen hinnék, hogy hetvenhét év nyomja a vállát. Ahogy azt is, hogy a Sebényi Baráti Körnek és a helyi nyugdíjas klubnak az ügyeit-bajait ma is ő intézi, sőt vezetője a honismereti szakkörnek is. Hagyományokról lévén szó, azt is említeni kell, hogy gyerekkorának falujában nem 516-an éltek, mint ma, hanem legalább 1200-an – például 1930-ban 1081 magyar és 81 német anyanyelvű. Zártságában is elevebb életű falu lehetett, mint manapság.

– 1921-ben születtem Szépszebényben – nyomja meg a „szép” jelzőt a szó elején – ahol a Csele-patak is ered. Kiskékösd és Böbáta mellett. Kiskékösdre jártak át a legények a falunkba udvarolni, mi meg Kékösdre. Katolikus község volt az is. Sötétebb színű aprómintás szoknyában, selyemben, kasmírban jártak a sebényi lányok, fiatalasszonyok. A falu azért őrizhette meg hagyományait, mert a többi környékbeli település a török hódoltság idején elpusztult mind, kivéve ezt az elzárt magyar szigetecskét. A jobb módúak közé tartoztunk, hiszen engem még tanítottak is. Gimnáziumba irattak. Kisdíák voltam, a tanítónéni is szerettem, aki később az anyósom lett. Neki köszönhetem, hogy egy korty szeszesitalt nem fogyasztok máig. Neki ígértem meg még kis elemistaként, hogy a kóstolt borból nem iszok soha többet... Nem volt más, mint Wanke Edit, aki sok szép dalt tudott, amelyekből dr. Várnai Ferenc zeneszerző, néprajzkutató is válogatott. Wanke Edit neve is szerepel a könyvben, amely a környékről gyűjtött dalokat tartalmazza.

Ezután következtek a diákévek Pécssett a Ciszterci Nagy Lajos Gimnáziumban, a színtársulati munka, de a Magyar Ifjúságért Szolgálat-ban is feladatot vállal szociális érzékenységet, hazaszeretetet tanulva. Az emlékezésben segít Etele árulja el édesapjáról, hogy a nagymama tulajdonképpen papnak szánta a kiválóan tanuló fiút, de egy focimeccsen annyira megsérült a

térde, hogy a térdeplős papi pályától kénytelenek voltak eltáncsolni. 1941-ben a Műegyetemre kerül, de építészmérnöki álmait ezúttal a háború hiúsítja meg. Pécsre vonul be, élélmező századhoz, rövidesen hűsüzem parancsnok, a Huszt környéki Tatárhágóig vezénylik őket. A hadifogság még messzebbre, az Elbrusz északi oldalára, az örmény Almavírbe sodorja sokadmagával. Ott már ismét alakul színtársulat, komédiáznak, énekelnek hát, Horváth István kezében megszólal a saját készítésű hegedű, hogy azt a jó egy évet könnyebben átvészeljék.

– 1947 júniusában, Péter-Pálkor tértem végre haza – mondja Pista bácsi. Mindjárt nekiálltam, hogy színikört alakítsunk. Először népszínműveket játszottunk – a „Sárga csikót”, a „Tépett rózsát”, „A vén betyárt”, de „A kőszívű ember fiait”, a „János vitét” vagy Arany Jánostól „A bajuszt” is. Ráadásul a sebényi pódiumon Kukorica Jancsit igazi juhász játszotta! Varga Mátyás volt a becsületes neve, a kuttyája is ott fektetd mellett a színpadon, minden alkalommal fegyelmezetten, a gazdáját lesve. Akkor már a közeli Szilágy pusztán voltam agronómus a Zengőaljai Állami Gazdaság telepén.

Azt ismét Etele árulja el, hogy munka után úgy járt haza a pusztáról minden nap, hogy próbálhassanak, hogy a pécsvárad vasútállomásig előbb még 5 kilométert kellett gyalogolni. Ami a társulatot illeti, kitűnő csapat gyűlt össze Szilágy pusztán az ötvenes évek elején. Csupa „jó káder”: joghallgató, agrármérnök, műszaki mérnök, mind rakodói, esetleg villanszerelői munkakörben. A kulákivadékká minősült Pista bácsit is vasúti pályamunkásként veszik föl, de rövidesen rábízzák a könyvelést. Ekkoriban színjátszó-rendezői képesítést is szerez Pécssett.

Már Vincze Győző, a Pécsi Nemzeti Színház díszlettervezője festi ki azoknak a daraboknak a díszleteit, amelyeket a társadalmi munkával felhúzott, 1954-re elkészült új épületben adnak elő.

Hőskorszak volt? Tagadhatatlanul az. Nemcsak a mókára hajló, s akkoriban persze didaktikusan plebejus népi színjátszás válik elevebbé és támogatottá, de 1956-ban megalakul a hosszútávútyektól „elirigyelt” sebényi táncegyüttes is. Nem sokat késik a nagyhírű Rábai Miklós elismerése sem, és a hatvanas évek elejétől az országos, majd a nemzetközi sikerek. A nyitányt a kicsik fonyódi első helyezése jelenti. Kérték, említsem a Horváth József prímással, Fazekas István klarinétossal felálló zenekarukat is. A közelmúltban elhunyt prímásuk pedagógus volt, utóbb a Palotabozsoki Általános Iskola igazgatója.

– Az ötvenes években mi, gyerekek, még magától értetődően lestük el és tanultuk meg a tánclépéseket az idősebbektől – magyarázza az 1950-es születésű Etele. – Jómagam is 6-7 éves lehettem, negyedmagammal táncoltam a felnőtt csoportban. Két fiú, két lány. Később, 1964-ben a 13-14 éves gyerekek országos versenyén különdíjat nyertünk. Még mindenki tudott táncolni. A lakodalmakban, bálokban a dél-dunántúli apróst járták, amit Sebényben csak verbunkosnak hívnak. Ezen belül van a termő ágas, a zászlós és a locsoló tánc. Ma a kicsiket már tanítani kell. A hatvanas évek második felében Pécssett a Búza téri táncteremben Bodonyi Pistához, Takács Bibihez jártam oktatói tanfolyamra. A Búza tér akkor még egy csoda hely volt! A táncoktatás volt az, amit 1973-ban, leszerelésem után Vémménden is vállaltam.

Visszartérve még a hatvanas évekhez; akkor a szebényiek mellett jelentős támogatást kaptak a MESZÖV-től a Bucsky Mihály vezetésével működő szentlőrinci színjátszók, a mágocsi énekkar, melyet Balatoni Mátyás dirigált és a Kiss Gábor vezette mohácsi szimfonikus zenekar is. Utóbb már a szebényi együttes is hol a vémeédi, hol a mohácsi ÁFÉSZ felemás támogatását élvezte, négy-öt éve pedig közölték, hogy erre nincs pénz.

Azóta az együttes halódik. Pedig egészen 1987-ig szinte nem múlt el év arany vagy ezüst minősítés, megyei díjak nélkül, s a „Szocialista Kultúráért” kétszer elnyert díját sem adták ingyen egy olyan együttesnek, amely Zágrábban, Csuzán, Vlcnovban és másutt öregbítette a műves magyar néptánc világhírét. Horváth Etele már a Szebényt népességben túlnövő Véméndre nőült. Német származású felesége az asszonykórus tagja, Attila és István fiuk német és magyar táncsoportban egyaránt tanult.

Ami a stafétabor átvételét illeti, Etele édesapja érdemcit hangsúlyozza, akit már a hatvanas években átcsábítottak ide, ahol a kultúrházat 1981-ig, nyugdíjazásáig vezette.

– Könnyű volt a helyzetem, törte a jeget előttem – szól sokadszor is szeretettel édesapjáról Etele. – A gyerek táncsoportot is tőle vettem át, majd a pécsi Leówey Gimnáziumban tanító Heil Helmut segítségével német táncokkal is ismerkedtem. Itt erre volt igény. Több mindent újra kellett szervezni, a kísérezzenekart is csak egy szál harmonikás, Poller József kántor jelentette. A német táncegyüttes május 31-én már 25. születésnapját tartja, amely az egész falu ünnepe lesz.

Beszélgésünk nem is zárulhatna szebben, mint a szebényi húsvét megtekintésével a televízióban, amit apa és fia – kérésre – közösen kommentálnak. Most már látom is az apró

piros virágokat a lányok haragoszöld vagy kék szoknyáján. Igazi, sárközi viselet. – Élőben sokkal, de sokkal szebb – jegyzik meg – mint így, a televízión keresztül. – A fehérszínű virágok százait szórja az érkező Szent Péter elé, és olyan formás, szabályos masnival átkötött barkákat se szentelnek úgy másutt, mint Szebényben.

A pap, dr. Kormom József, Hímesháza, Szőr, Székelyszabar és Szebény plébánosa celebrálja a húsvéti misét, szenteli a barkát. – Dombóvári gyerek – meséli büszkén – aki sokáig élt az Egyesült Államokban, és Budapesten is tanít. – Látjuk a gyönyörű szebényi temetőt, amely valaha búcsújáró hely volt. A szent énekeknek azok a népies formái úsznak a sírkeresztek fölött, amelyeket már csak itt énekelnek.

Annus néni, Tóth Jánosné gyönyörűen énekelt – mondják. – Elhunyt már. Most Tóth János bácsi, a férj az előénekes a templomban. Látni a keresztfát Krisztussal. A szebényiek azt tartják, aki Nagypénteken reggel kijön ide imádkozni, Isten segítségével el tudja oszlatni a felhőket. Látni Jakab Györgynét, azaz Horvát Erzsébetet, akivel Etele valamikor párostánc versenyt nyert Pécsváradon, és aki ma is tanítja a vödrot emelő, s a lányokra vizet zuhinto kalapos-csizmás legénykéket. A tojásfestő asszonyok közt fölfedezni Eszes Marikát, egy nagy megyei cég vezérigazgatójának titkárnőjét. Elvonulnak az asszonyok előttünk méltóságteljesen, lassúdan. Viszik a kosarat a „fémón” – a fejrevalón, vonulnak ételszentelésre. A gyerekek vasárnap itt is ajándékot kapnak, melynek külön szertartása van. A kisfiú a pirostojást édesanyjával kutatja föl az udvar bokrai közt. Figyeljem csak – mondják – papucsban táncolnak a lányok-asszonyok, közben milyen szépen énekelnek! Ehhez nagy ügyesség és beleélés kell.

